

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת פינחס תשפ"ה¹

(נכתב ונערך על פי שיחות משנים שעברו)

רחמנא אדפּר לון קימיה דפינחס קנאָה

מתי נתמנה פינחס לכהן

הקב"ה אומר למשה רבינו: "פינחס בן אלעזר בן אהרן הפהן השיב את חמתי מעל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם, וְלֹא כְּלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי. לָכֵן אָמַר: הֲנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם. וְהִקְטָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית קְהֻנָּה עוֹלָם" (במדבר כה, יא-יג). רש"י מפרש, שהקב"ה נותן כאן לפינחס כהונה². פירוש זה הוא לפי דעה אחת בגמרא, שפינחס נתכהן לאחר שהרג את זמרי (זבחים קא, ב).

יש גם דעה אחרת בגמרא, שפינחס לא נתכהן עד ימות יהושע. לפי דעה זו, מה שנאמר כאן "וְהִקְטָה לוֹ וּלְזֶרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית קְהֻנָּה עוֹלָם", הוא ברכה בעלמא, שבישר לו הקב"ה שלא תפסק כהונה מזרעו לעולם, אבל למעשה - עדין לא נתכהן פינחס עד ימות יהושע, לאחר ששם שלום בין השבטים (זבחים שם).

מה פירוש שם שלום בין השבטים? - לאחר כיבוש הארץ וחלוקתה, יהושע משלח את בני ראובן ובני גד וחצי שבט המנשה אל אחוזתם בעבר הירדן המזרחי, המקום אשר בחרו לשבת בו. בדרכם הם עוברים בגלילות הירדן, "וַיִּבְנוּ שָׁם מִזְבֵּחַ עַל הַיַּרְדֵּן, מִזְבֵּחַ גָּדוֹל לְמִרְאָה" (יהושע כב, י). השבטים חושדים בהם, שבכוונתם לייסד מזבח חדש לעבודת ה' במקום המזבח שבמשכן, וחושבים לצאת למלחמה נגדם. בטרם עשו כן, שלחו אליהם את פינחס ועשרה נשיאים עמו לשמוע מהם הסבר על המעשה שעשו, ובני גד ובני ראובן הסבירו, שלא כדי להקריב קרבנות בנו את המזבח הזה, אלא רק לעד ולאות לדורות בנו אותו, להעיד על יושבי עבר הירדן, שגם להם יש חלק ונחלה במזבח שבמשכן, "וְלֹא יֹאמְרוּ בְּנֵיכֶם מִתָּר בְּנֵינוּ, אֵין לָכֶם חֵלֶק בָּהּ" (שם, כז). "וַיִּשְׁמַע פִּינְחָס הַפֹּהֵן וַיִּנְשֵׂאֵי הַעֲדָה... אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבְּרוּ בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד וּבְנֵי מְנַשֶּׁה, וַיִּיטֹב בְּעֵינֵיהֶם" (שם, לו). שמע את טענות בני גד ובני ראובן והסכים איתם, וְשָׁם שְׁלוֹם בֵּין הַשִּׁבְטִים, ואז נתכהן.

לשיטה זו יש רמז בפסוקים. כשפינחס הולך לדבר עם בני גד ובני ראובן, נאמר: "וַיִּשְׁלְחוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל בְּנֵי רְאוּבֵן... אֶת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַפֹּהֵן" (שם, יג) - ייחס את הכהונה לאלעזר³. ולאחר ששמע את דבריהם נאמר: "וַיִּשְׁמַע פִּינְחָס הַפֹּהֵן... אֶת הַדְּבָרִים" (שם, לו) - ייחס את הכהונה אל פינחס עצמו. משמע שעתה נתכהן⁴ (גמ' זבחים שם, ורש"י שם ד"ה וישמע).

התוספות מבארים, שגם לדעה זו, פינחס נתכהן כבר בפרשתנו, לאחר שהרג את זמרי, אלא שעדין היה צריך

"להלבישו ולמשחו"⁵ (בשמן המשחה) ולחנכו (במנחת חינוך⁶)... ושמא לא נתרצו לו כל ישראל באותה שעה, מפני שהרג נשיא שבט. עד ששם שלום בין השבטים בימי יהושע, ואז נתרצו לו והלבישוהו ומשחוהו וחנכוהו" (תוס' זבחים שם ד"ה ההוא). כנראה חשבו בתחילה שהוא קנאי מדי, וכחן הרי צריך להיות איש רצון, שמרצה את העם לקב"ה, ומתווך בין הקב"ה לכנסת ישראל, ולכן לא נתרצו שיהיה כחן. אבל כשראו שהוא שם שלום בין השבטים, ראו שהוא לא כ"כ קנאי, אלא איש שלום, אז הסכימו שיהיה כחן⁷.

רש"י מביא בפרשה הבאה, כשמשח שולח אנשים להלחם במדין, פינחס היה משוח מלחמה והלך איתם למלחמה במדין (רש"י במדבר לא, ו). לפי מי שאומר שפינחס לא נתכהן עד ששם שלום בין השבטים, קשה, הרי משוח מלחמה חייב להיות כחן (עי' דברים כ, ב ורש"י שם), וא"כ איך מינו את פינחס למשוח מלחמה בטרם נתכהן. אמנם רש"י נקט בפירושו לתורה כפי הדעה שפינחס נתכהן משהרג את זמרי, כפי שהזכרנו לעיל, אבל לפי הדעה השניה, שפינחס נתכהן רק משעשה שלום בין השבטים, קשה לכאורה, איך נתמנה למשוח מלחמה.

כמדומני יש שפירשו, שאמנם לכהן שעובד במשכן לא קבלו את פינחס, אבל למשוח מלחמה - לזה הוא דוקא מתאים. שם צריך אדם קנאי. לכן משוח מלחמה הסכימו ישראל שפינחס יהיה⁸, רק לא כחן שעובד באהל מועד. לזה לא הסכימו, עד ששם שלום בין השבטים.

קנאותו של אליהו

בחז"ל יש מי שסובר שפינחס זה אליהו (פרקי דר"א פמ"ז, הובא ברש"י ב"מ קיד, ב ד"ה לאו כהן מר; ועי' תרגום יונתן שמות ו, יח). אליהו בתקופתו שוב מקנא קנאת ה' צ-באות. מקנא בהר הכרמל, הורג את נביאי הבעל, וזוכה להוריד אש מן השמים, שכולם יראו שהאש אכלה את הקרבנות ואת המזבח ואת כל מה שהיה שם (מל"א יח). עושה קידוש השם גדול.

אחר כך הוא הולך לעמוד לפני ה' בהר סיני (שם יט, ח), במקום שמשח רבינו עמד, וה' שואל אותו: "מָה לָךְ פֶּה אֲלֵיהֶוּ?" והוא אומר: "קָנָא קִנְאָתִי לָהּ אֱלֹקֵי צ-בָאוֹת". פעמים ה' שואל אותו, ופעמים הוא עונה את אותה התשובה. כיון שכך, ה' אומר לו: "לָךְ שׁוֹב לְדִרְכְּךָ... וְאֵת אֱלֹשֶׁעַ בֶּן שָׁפָט מֵאֲבֵל מְחֹלָה תִּמְשָׁח לְנָבִיא תַּחְתִּיךָ" (שם, טו-טז). למה? - כי אתה כבר לא יכול להיות נביא! אתה יותר מדי מקנא. "לעולם אתה מקנא" (פרקי דר"א סוף פכ"ט). הקב"ה לוקח את

פתח לנדר אביה, והסנהדרין לא מצאו פתח לנדר (תנחומא בחוקותי סי' ז), אבל עדיין היה לפתח מה לעשות. היה יכול לעלות למעלה בקודש, ללכת אל גדול הדור, אולי הוא ימצא דרך להתיר את הנדר. מי היה גדול הדור? - פינחס! נכדו של אהרן הכהן, ותלמידו של משה רבינו! הוא היה כבר זקן מאד, בן למעלה משלוש מאות שנה (כפי שנראה להלן), אבל עדיין היה חי (עי' שופטים כ, כח). יפתח היה צריך אפוא ללכת אל פינחס שיתיר לו את הנדר.

אבל יפתח לא רואה לנכון ללכת אל פינחס. למה? "אמר יפתח: אני מלך, ואלך אצל פינחס"?!... (ויק"ר לו, ד) - הוא מרגיש פגיעה בכבוד המלכות אם יטריח את עצמו אל פינחס. הוא מצפה שפינחס יבוא אליו, ולא שהוא ילך אל פינחס. [אמנם ההלכה היא, ש"כל העם באים אל המלך בכל עת שירצה, ועומדים לפניו ומשתחוים ארצה, ואפילו נביא עומד לפני המלך ומשתחוה ארצה... אבל כהן גדול אינו בא לפני המלך אלא אם רצה, ואינו עומד לפניו, אלא המלך עומד לפני כהן גדול" (רמב"ם הלכ' מלכים פ"ב ה"ה), וא"כ מן הדין היה שיפתח ילך אל פינחס שהיה כהן גדול, ולא להפך, אך כנראה נתעלמה מיפתח לפי שעה הלכה זו].

אבל גם על פינחס יש טענה. פינחס ידע על נדרו של יפתח. או מפני שסיפרו לו, או מפני שהיה נביא וידע בנבואה. מדוע א"כ לא הלך הוא אל יפתח כדי להציל נפש מישראל? אמנם היו לו טענות - ראשית, הוא כהן גדול, וכבר ראינו שההלכה היא שהמלך הוא זה שצריך לבוא אל הכהן הגדול, ולא להפך. חוץ מזה, פינחס הרבה יותר זקן מיפתח. הרי ממלחמת סיחון שהיתה בזמן משה רבינו (שאו כבר היה פינחס בעולם) ועד מלחמת יפתח בבני עמון עברו כשלוש מאות שנה! (שופטים יא, כו) פינחס מבוגר א"כ מיפתח במאות שנים! בנוסף לכך, הוא גם תלמיד חכם יותר גדול ממנו. הוא למד תורה מפי משה רבינו בכבודו ובעצמו. פינחס רואה א"כ פגיעה בכבוד התורה, בכבוד הנבואה ובכבוד הכהונה, אם הוא ילך אל יפתח במקום שיפתח יבוא אליו.

ובכל זאת, הרי על כף המאזנים מוטלת נפש בת ישראל. מדוע לא מחל כל צד על טענותיו, גם אם הן צודקות לדעתו, כדי להציל נפש מישראל? וכי אין פיקוח נפש דוחה את כל השקולים הנ"ל?! למעשה, "בין דין לדין (=בין זה לזה), אבדה הנערה ההיא... ושניהם נענשו בדמיה" (כ"ר ס, ג). "יפתח מת בנשילת אברים, בכל מקום שהיה הולך בו היה אבר נישול הימנו והיו קוברים אותו שם, שנאמר: 'וַיָּמָת יִפְתָּח הַגִּלְעָדִי וַיִּקָּבְרָ בְּעָרֵי גִלְעָד' (שופטים יב, ז), 'בעיר גלעד' לא נאמר, אלא 'בעיר גלעד', כי נתפזר גופו ונקבר בכמה מקומות, וזה הוא מידה כנגד מידה, שלא הציל את בתו אלא הקריבה לעולה, שנאמר בה: 'וַיִּנְתֵּן אֶתָּהּ לַנְּתִיחָה' (ויקרא א, ו), ופינחס נענש "שניטלה ממנו רוח הקדש, שנאמר: 'וּפִינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר נָגִיד הָיָה עֲלֵיהֶם' (ד"ה"ט, כ). 'הוא נגיד עליהם' אין כתיב כאן, אלא 'נגיד הָיָה'; 'ל' פ' נ' ה' ע' מו" (שם)). וגם זה היה במידה כנגד מידה, כי נטילת הנבואה מנביא שטעם טעם נבואה, קשה לו כמיתה. [אמנם לדעת מי שסובר

אליהו מהעולם הזה, מביא אותו לשמים ברכב אש וסוסי אש (מל"ב ב, יא), ואלישע נהיה נביא תחתיו. למרות כל קידוש השם שעשה, ה' לא רוצה נביא שתמיד הוא מקנא.

חז"ל אמרו עוד, שבגלל שאמר "פי עֲזָבוּ בְרִיתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (מל"א יט, י), אמר לו הקב"ה: "חייך שאין עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך" (פרקי דר"א סוף פכ"ט). הוא חייב לבוא לכל ברית מילה, ולראות שלא עזבנו את הברית. ב"ה אנו עדין מקיימים ברית מילה. הקב"ה טוען שאליהו יותר מדי קנאי, למרות שהשבטים כבר הסכימו מזמן שיהיה כהן כששם שלום בין השבטים.

אם נאמר שפינחס זה אליהו, אולי יש לומר שמה שהכריע את הכף נגד אליהו, הגם שאיננו יכולים ח"ו לדון את אליהו, אבל בכל זאת היה עוד מעשה אחד שאולי בגללו נאמר לו שהוא מדי קנאי, והוא המעשה עם יפתח. יפתח נדר נדר לפני שיצא למלחמה בבני עמון, ואמר: "וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֲשֶׁר יֵצֵא מִדִּלְתִּי בִּיתִי לִקְרָאתִי בְּשׂוֹבֵי בְּשָׁלוֹם מִבְּנֵי עַמּוֹן - וְהָיָה לָהּ וְהַעֲלִיתָהּ עוֹלָה" (שופטים יא, לא). אחרי המלחמה, "וַיָּבֵא יִפְתָּח הַמַּצְפָּה אֶל בֵּיתוֹ - וְהָנָה בָּתוּ יֵצֵאת לִקְרָאתוֹ בְּתָפִים וּבְמַחֲלוֹת... וְהָיָה כְּרֹאוֹתוֹ אוֹתָהּ, וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר: אֵתָּה בָּתִּי, הִקְרַע הַכְּרֻעַתָּנִי, וְאַתָּה הִיִּית בְּעֶכְרִי, וְאַנְכִּי פְּצִיתִי פִּי אֶל ה' וְלֹא אוֹכַל לְשׁוֹב" (שם, לד-לה). בלית ברירה, יפתח מקריב אותה לעולה. האמת היא, ששבועה להרוג אדם היא שבועת שוא, ואינה חלה כלל (עי' שו"ע יו"ד סי' רל"ח ס"ה וס"ז). אבל יפתח לפי טעותו חשב, שהיות וכתוב "כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יִחְרֹם מִן הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה, מוֹת יוֹמָת" (ויקרא כז, כט), והרמב"ן מסביר שהכונה היא "שְׁפָל מֶלֶךְ בִּישְׂרָאֵל או סנהדרי גדולה במעמד כל ישראל שיש להם רשות במשפטים, אם יחרימו על דבר, העובר עליו חייב מיתה", סבר יפתח לומר, "כי כאשר⁹ חרם נגיד ישראל חל וקיים להמית העוֹבֵר על חֲרָמוֹ, כן אם נדר בעת מלחמה לעשות מאיש או אנשים זבח¹⁰ - יחול הנדר", ולכן סבר יפתח שנדרו מחייב אותו להקריב את בתו לעולה (רמב"ן שם).

אלא שסוף סוף היתה כאן טעות. הטעות היתה, שיפתח "לא ידע כי חרם המלך והסנהדרין חל על המורדים לכולתם, או על העובר גזירתם ותקנתם. אבל לחול הנדר לעשות עולה מִדְּבָר שאין ראוי לה' - חס וחלילה!" (רמב"ן שם) כלומר, אילו היה יפתח גזור: "היום אל יצא איש מפתח ביתו!" ובתו היתה יוצאת מפתח הבית - אז היתה באמת חייבת מיתה, כי עברה על גזרת המלך. אבל יפתח לא אמר כך. הוא לא גזר שום איסור. הוא רק נדר, שמי שיצא מדלתי ביתו יהיה קרבן לה'. וזאת - אין בסמכותו (אם היוצא אינו ראוי לקרבן). ולכן נדרו של יפתח לא חל כלל, לחייב אותו להקריב את בתו לעולה.

אבל עדיין קשה מאד: גם אם סבר יפתח שנדרו מחייב אותו לשחוט את בתו לעולה, וכי לא שמע מעולם על התרת נדרים?! מדוע לא נשאל על נדרו כדי להציל את בתו? אמנם פת יפתח הלכה באמת אל הסנהדרין, ובקשה מהם למצוא

אותם, ואסור לשנאם, כי גם ברשע גמור קיים הלאו של "לא תשנא את אחיך בלבבך" (ויקרא יט, יז) כל זמן שלא הוכיחו אותו, וכיון שבדור הזה אין מי שיודע להוכיח [כפי שאמרו בגמרא (ערכין טז, ב)], נמצא שרשעי דורנו נמצאים תמיד במצב של לפני תוכחה, ואסור לשנאם ("מרגניתא טבא" שבסוף ספר "אהבת חסד" של החפץ חיים, אות י"ז. והובא גם בחזו"א אה"ע סי' קי"ח ס"ק ר'), ודינין להו כאנוסין, לא כמזדיין (חזו"א שם) ¹².

היו פעם שני אחים בירושלים, שניהם תלמידי חכמים, ואחד היה יותר קנאי מהשני. אמר פעם האח השני (שלא היה קנאי): מה ההבדל ביני לבין אחי? - הגמרא אומרת, "כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת - אינה נעשית עיר הנדחת" (סנה' עא, א). שאם יש עיר נידחת, ויש בתוכה אפילו מזוזה אחת - לא שורפים את העיר. ובזה מתבטא ההבדל בינינו: אם היינו שומעים שיש עיר נידחת - אני הייתי רץ לקבוע שם מזוזה, כדי שלא ישרפו את העיר, ואילו אחי היה רץ לעקור את המזוזה (אם יש שם כזו), כדי שכן ישרפו את העיר. שניהם פועלים על פי התורה, אבל זה בקנאות וזה במתינות.

בערבות מואב, מה שהציל את ישראל זו הקנאות של פינחס. "פינחס בן אלעזר בן אהרן הפהן השׁיב את חַמְתִּי מֵעַל בְּנִי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם, וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנִי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי" (במדבר כה, יא). לולא עשה פינחס מה שעשה, היה הקב"ה ח"ו מכלה את ישראל. הזכות של פינחס, "אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם, יג), היא זכות שעומדת לנו לעולם. "ראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם" (סנה' פב, ב). ובכל זאת, אנו איננו יכולים לנהוג כפינחס, ללכת בקנאות. אם נחליט ללכת בקנאות, נצטרך קודם כל ללכת בקנאות כלפי עצמנו, על כל הדברים שנכשלו בהם. קנאות א"כ איננה הדרך בשבילנו.

הנביא הרי אומר, "שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה" (ישעיהו נו, א). למה על משפט הוא אומר "שְׁמְרוּ", ועל צדקה "עֲשׂוּ"? אפשר להסביר כך: עֲשׂוּ צדקה עם האחרים, ואת המשפט - שְׁמְרוּ עבור עצמכם... בדרך זו אדם יוכל לקרב את כל ישראל שיעשו תשובה, ואז צום הרביעי וצום החמישי וכו' יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה במהרה בימינו, אמן.

ש"פינחס הוא אליהו" צריך לומר שהנבואה חזרה אליו לאחר כמה מאות שנים, בימי אחאב (עי' מל"א פרק יז). אבל במשך מאות שנים נסתלקה ממנו רוח הקודש, וגם זה עונש חמור מאד].

אסור לנו לדבר על יפתח, "יפתח בדורו כשמואל בדורו" (ר"ה כה, ב; רש"י דברים יט, יז), ועל אחת כמה וכמה שאסור לנו לדבר על פינחס. אבל חז"ל, הם הרי מסרו לנו, מה היו השיקולים של יפתח ופינחס, שסרבו ללכת זה אל זה. אם פינחס זה אליהו, אולי המעשה הזה הוא שהכריע, שהקב"ה אומר לאלהיה שהוא מקנא יותר מדי. אמנם כוונתו היתה בודאי לקנא לכבוד הכהונה ולכבוד הנבואה, לא לכבוד עצמו, אך בכל זאת חז"ל קובעים שהיה צריך לוותר על כבוד הכהונה והנבואה בשביל להציל את בת יפתח, ולא הציל. אולי זה הכריע את הכף אצל הקב"ה, שאלהיה כבר לא מתאים להיות נביא.

קנאות - לא כשיטה קבועה

ראינו אם כן, שגם דבר שכשהוא לעצמו הוא חיובי - כמו הקנאות של פינחס, שהצילה את כלל ישראל, והקב"ה שיבח אותה ונתן לפינחס שכר עבודה - בכל זאת צריך שיהיו לו גם גבולות. צריך לדעת גם לרחם, לא להיות קנאי בלי גבול. ההנהגה העיקרית צריכה להיות, שאדם יהיה סבלן ורחמן. נכון שלפעמים צריך לאחוז במדת הקנאות, כמו במעשה של זמרי, אבל לעשות מזה שיטה, תמיד ללכת בדרך של קנאות - לזה הקב"ה לא הסכים. גם אם הקב"ה הסכים עם הוראת השעה של אליהו להקריב בבמה בשעת איסור במות (במות צ, ב), ועשה נס גלוי ע"י אליהו להוריד אש מן השמים וכל מה שהיה שם, אעפ"כ, שזו תהיה הדרך - הקב"ה לא הסכים ¹¹. אמר שאלהיה מקנא מדי, וצריך להחליף אותו בנביא אחר.

נכון שבדברים הנוגעים לכבוד שמים אסור לוותר ואסור להיות פשרן, אבל גם לא ללכת בקנאות. צריך לעמוד על כבוד ה', לא לוותר על כבוד ה', אבל לא בדרך של קיצוניות ולא בשנאה לאחרים שלא הגיעו ולא זכו לעבודת ה', אלא בדרך של קירוב, לא של דחיה. ובפרט בדורנו, שהחזון איש כבר דן לומר, שהרשעים והכופרים של דורנו מצוה לאהוב

השיחה נערכה לפי קוצר דעתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

1. לדעת הרב שליט"א, בכל פרשה בתורה יש קשר או הקבלה בין תחילת הפרשה לסופה. [הרב פרסם מאמר בענין זה בכתב העת "ירושתנו", כרך ג' (תשס"ט) עמ' קי"ח. כתב עת זה יוצא לאור פעם בשנה ע"י "מכון מורשת אשכנז" (בני ברק), ובו מחקרים וסקירות בתורתם של חכמי אשכנז, אורחותיהם ומנהגיהם].

הקשר שציין אליו הרב שליט"א בפרשת פינחס: "וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (במדבר כה, יג) ⇔ "וַיִּשְׁעִיר עֲזִים אֶחָד חֲטָאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם" (שם כט, ה), "שְׁעִיר עֲזִים אֶחָד חֲטָאת, מִלִּבְד חֲטָאת הַכֹּהֲנִים" (שם, יא).

- קשר נוסף: "ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי" (שם כה, יא) ⇔ "ומנחתם ונספיקם לפרים" (שם כט, יח), פירש"י: "פרי החג שבעים הם, כנגד שבעים אומות שמתמעטים והולכים, סימן כליה להם". [הקשר: שלילת כליה לישראל - סימן כליה לגוים].
- קשר נוסף: "השיב את חמתי מעל בני ישראל" (שם כה, יא) ⇔ "ולפכשים" (שם כט, יח), פירש"י: "כנגד ישראל... ומנינם תשעים ושמונה, לכלות מהם תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה". [הקשר: הַשְׁבַּת חַמָּה - ביטול קללות].
- קשר נוסף: "הנני נתן לו את ברייתי שלום" (שם כה, יב), "כאדם המחזיק טובה וְחַנוּת לְמִי שְׁעוּשָׁה עִמּוֹ טוֹבָה" (רש"י) ⇔ "ביום השמיני עֲצַרְתָּ תְהִיָּה לָכֶם" (שם כט, לה), "אמר להם המקום: בבקשה מכס, עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכס" (רש"י). [הקשר: ברית שלום מיוחדת בין הקב"ה לפינחס - קשר מיוחד בין הקב"ה לעם ישראל].
2. "ואף על פי שכבר ניתנה כהונה לזרעו של אהרן, לא ניתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו, ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתן. אבל פינחס שנולד קודם לכן ולא נמשח, לא בא לכלל כהונה עד כאן. וכן שנינו בזבחים (קא, ב): לא נתכנה פינחס עד שֶׁהִתְחַלְּנוּ לְזַמְּרֵי" (רש"י במדבר כה, יג).
3. כי פינחס מוטעם ב"טפחא" (שהוא טעם מפסיק), וא"כ "הכהן" מתייחס אל אלעזר. "פינחס / בן אלעזר הכהן".
4. ויש גם דעה שלישית בחז"ל (דעת רבי יהודה ורבי שמעון - זבחים קא, ב), שפינחס נתכנה מיד כשנבנה המשכן, יחד עם אהרן ובניו. [וכדעה זו משמע שנקט הרמב"ם (פ"ה מביאת מקדש הי"ג, ע"ש)]. ולפ"ז, מה שנאמר אחרי מעשה זמרי "הנני נתן לו את ברייתי שלום, וְהִיָּתָה לוֹ וְלִזְרָעוֹ אֶחָדוּ בְרִית פְּהֶנֶת עוֹלָם", אין הכוונה לתת לו כהונה, שהרי נתכנה כבר. אלא בא לחדש, שלא נפסל לשאת את כפיו למרות שהרג את הנפש. דהא קי"ל כהן שהרג את הנפש נפסל לדוכן (ברכות לב, ב), וכאן אמר הקב"ה שפינחס לא יפסל לדוכן. [כן מבואר ב"מושב זקנים" לבעלי התוס' (במדבר כה, יג), וכ"כ מעצמו ב"ספר המקנה" (קדושין סו, ב על תוד"ה ולזרעו). אלא שהענין מובא ב"מושב זקנים" בתרי גווני. לפי פירוש ראשון שם, מעיקר הדין היה לפינחס ליפסל, אלא שגזר כאן הקב"ה באופן מיוחד שלא יפסל. אבל לפי פירוש שני שהביאו שם בשם רבי יחיאל מפריש, לא נחשב כלל פינחס לכהן שהרג את הנפש, דומרי גברא קטילא הוה, דהבא על ארמית קנאין פוגעין בו. ונפ"מ בין שני ביאורים אלו, לכהן קנאי אחר שהרג לכוול ארמית, האם כשר לנשיאת כפים. וכן נפ"מ למי שהרג לכוול ארמית סתם כך, לא משום קנאות, האם יהיה חייב מיתת ב"ד כרוצח או לא].
5. הקשה מרן הגרי"ז זצ"ל, הרי רק בהקמת המשכן משחו את אהרן ואת בניו ואת המשכן ואת כל כליו (שמות מ, ט-טו), אבל לדורות לא מושחים כהנים ולא כלים (חוץ מכהן גדול שצריך משיחה), כמבואר בגמ' לגבי כלים: "כל הכלים שעשה משה - משיחתן מקדשתן. מכאן ואילך - עבודתן מחנכתן" (שבועות טו, ב), וא"כ למה היה צריך פינחס למשיחה (חי' הגרי"ז זצ"ל וזבחים קא, ב).
- ותירצו האחרונים ע"פ המבואר בספרי על הפסוק "וַיְהִי בַּיּוֹם פָּלוֹת מִשָּׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן, וַיִּמָּשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדֹּשׁ אֹתוֹ וְאֶת כָּל כְּלָיו, וְאֶת חֲמֻצֵי וְאֶת כָּל כְּלָיו, וַיִּמָּשְׁחֵם וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם" (במדבר ז, א). למה נאמר שוב "וַיִּמָּשְׁחֵם וַיִּקְדֹּשׁ אֹתָם" - "מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לעתיד לבוא" (ספרי פרשת נשא סוף פיסקא מ"ד, הובא בסהמ"צ לרמב"ם מ"ע ל"ה). והיינו, דמשיחת כלי המשכן ביום הקמת המשכן הועילה לא רק לאותם כלים שהיו אז, אלא "במשיחת משה אותן הכלים, הוה כאילו נמשחו כל הכלים לדורות" (שו"ת חתם סופר אורח סימן ל"ז ד"ה וז"ל). ולפ"ז, "עבודתן מחנכתן" פירושו, שע"י חינוך העבודה, נמשכת עליהם הקדושה ממשיחה הראשונה. וכן לגבי הכהנים, נראה ברמב"ן (ויקרא ח, לה), שגם מה שהכהנים אינם טעונים משיחה לדורות, הוא מפני שמשיחת אהרן ובניו חלה על הדורות הבאים, שמכח משיחת אהרן ובניו נתקדשו כל הכהנים לדורות, והרי הם כמו שנמשחו (ע"ש). ולפ"ז מיושב למה היה צריך פינחס למשיחה. שהרי בזמן שנמשח אלעזר אביו, כבר נולד פינחס (כמובא ברש"י הנ"ל הערה 2), וא"כ כשם שמשיחת אהרן לא הועילה לבניו שנולדו כבר, והיה צריך למשוך אותם בפני עצמם, כך גם משיחת אלעזר בן אהרן לא הועילה לפינחס בנו שנולד כבר, והיה צריך למשוך אותו עתה בפני עצמו.
6. עי' רמב"ם (פי"ב ממעשה הקרבנות ה"ד), שכל כהן הנכנס לעבודה בפעם הראשונה, צריך להקריב מנחת חינוך.
7. הקשה מרן הגרי"ז זצ"ל, למה היה כאן צורך ברצון ישראל, ולא היה די במה שהקב"ה קבע שפינחס יהיה כהן. ותירץ ע"פ מה שמשמע ברמב"ם (פ"ד מכלי המקדש ה"ו), שלא רק מינוי כהן גדול צריך להיות בב"ד של שבעים ואחד (כמבואר במשנה סנה' ב, א), אלא גם משיחת כהן גדול צריכה להיות בב"ד של שבעים ואחד. וכיון שמבואר כאן בתוס' שפינחס היה טעון משיחה, לכן היה צריך לזה ריצוי של כל ישראל. שהרי מה שמשיחת כהן גדול צריכה להיות בב"ד של ע"א, זהו מפני שצריך שהכה"ג ימָשַׁח ע"י כל ישראל, והסנהדרין הגדולה הם כשלוהי כל ישראל. ולכן משיחת פינחס היתה צריכה להיות בריצוי כל ישראל, דהיינו ריצוי של הסנהדרין שהם שלוחי כל ישראל, כיון שכל משיחה צריכה להיות ע"י הסנהדרין, שהם כשלוהי כל ישראל.
8. בדעת זקנים מבעלי התוס' (במדבר כה, יג) הקשו, דבברייתא (זבחים קב, א) מבואר, שבחנוכת המשכן כבר היה פינחס משוח מלחמה, ואיך יתכן זה, והרי לא נתכנה עדיין, (כנזכר לעיל הערה 2). ותירצו ז"ל: "שמא משם ניתן לו להיות משוח מלחמה, אבל לעבודה ולדורות לא". ומבואר בדבריהם, דמשוח מלחמה אין צריך שיהיה קדוש בקדושת כהונה, ודי במה שהוא מזרע אהרן וממשפחת הכהונה.
9. כאשר = קמו ש...
10. כדי שבזכות זה ינצחו במלחמה [כמו שעשה מישע מלך מואב, שהקריב את בנו בכורו לעולה כדי לנצח במלחמה (מל"ב ג, כז)], או כדי להודות לה' על הנצחון במלחמה.
11. אולי מפני זה, רק אחרי שאליוהו אמר פעמ'ם "קָאָא קָאָאִי לֵה' אֱלֹקֵי צְ-בָאוֹת" (מל"א יט, י; ושם, יד), אמר לו הקב"ה "לֵךְ שׁוּב לְדִרְכְּךָ... וְאֵת אֱלִישֶׁה בֶּן שָׁפָט מֵאֵבֶל מְחוּלָה תִּמְשָׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ". כי פעם אחת אפשר לקנא, אבל פעמ'ם - זו כבר שיטה, ולזה הקב"ה לא מסכים. [ובפרט, שהפעם השניה שאליוהו אמר כן היתה לאחר שהמלאך כבר אמר לו, שלא ברוח ה', ולא ברעש ה', ולא באש ה' (שם, יא-יב), שנרמז לו בזה שאין ללכת בקנאות כל כך (עי' "עקידת יצחק" לפרשתנו, שער שמונים ושלשה)].
12. ועוד כתב החזו"א (י"ד סי' ב' ס"ק ט"ז) לגבי אלו ש"מורידין ולא מעלין" אותם (עי' ע"ז כו, ב), שבזמננו לא שייך הדין הזה. כי בזמננו "אין במעשה ההורדה גדר הפרצה אלא הוספת הפרצה, שיהיה בעיניהם [מעשה ההורדה] כמעשה השחתה וְאֶלְמוּת ח"ו. וכיון שכל עצמנו לתקן, אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון". ונראה שהדברים ראויים ומתאימים להאמר גם כלפי מעשה קנאות בדורנו.